

BİLGİSAYAR VE TELEVİZYON KULLANIMININ LİSE GENÇLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ*

THE EFFECTS OF COMPUTER AND TELEVISION USING TO HIGH SCHOOL YOUTH

Fahri SEZER¹, Fatih SAĞAY²

*¹ Yrd. Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışma ABD*

² Uzm. Öğretmen. Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Özet

Bu çalışmada ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin televizyon ve interneti kullanım süreleri ile kullanım biçimlerinin onların madde kullanımı ile kendine zarar verme eğilimleri üzerine etki edip etmediği ve öfke durumları ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Balıkesir il merkezinde bulunan farklı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören toplam 731 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada öğrencilerin öfke düzeyini belirlemek amacıyla Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, internet kullanım oranının artmasının öğrencilerin madde kullanım durumlarını etkilediği görülmüştür. Bu doğrultuda sigara ve alkol kullanan öğrencilerin hiçbir madde kullanmayan öğrencilere göre sürekli öfke ve öfke dışı puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, kendine zarar verme düşüncesi olan öğrencilerin kendine zarar verme düşüncesi olmayan öğrencilere göre sürekli öfke durumlarının daha fazla olduğu ve öfkelerini daha fazla dışı vurma eğiliminde oldukları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim, Bilgisayar, Televizyon, Öfke Durumu, Madde Kullanımı, Kendine Zarar Verme.

Abstract

This study was examined that the students in secondary schools use forms and usage time to television and internet was effected whether the substance use and self-harm tendencies and whether associated with their anger. The research sample consist of total 731 students that studying in different secondary schools in the city of Balıkesir. In order to determine the level of students' anger it was used State-Trait Anger Scale. As a result of data analysis it was observed that the increase of internet usage rate affect students' substance use cases. In this respect, it was observed that the scores on trait anger and anger students who smoking and alcohol use are higher according to students of any substance use. Also, it was determined that students who self-harm thoughts constant state of anger is more than according to students without thought of self-harm and they tend to hitting out their anger further.

Anahtar Kelimeler: Secondary Education, Computer, Television, Anger, Substance Use, Self-Harm.

* *Bu makale East of West West of East International Balcans Conference (05-08- JUNE, Prizren- Kosovo) sözel olarak sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.*

1. GİRİŞ

Teknolojik alanda meydana gelen gelişmeler bireylerin yaşamlarında internet ve bilgisayarları sıkça kullanmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler sayesinde insanlar yaşam tarzlarını da çoğu zaman buna göre şekillendirmek durumunda kalmışlardır. Ancak bu gelişmelerin bireyin yaşamında birçok kolaylığı (internet üzerinden alış-veriş, sosyal paylaşım içinde olmak, iletişim kurmak vb.) elde etmesine katkı sağlamasının yanı sıra olumsuz yönde de etki etmeye başladığı görülmüştür. Birçok insan için gerekli ve faydalı olan teknolojik unsurların, birey için tehlike oluşturacak masum olmayan yönlerini bilmek önem arz etmektedir. Bu konuda birçok bilimsel araştırmanın yapılmasına neden olan bu olumsuzlukların başında internet bağımlılığı, öfke ve saldırganlık duygularında artış, sosyal ilişkilerde bozulma, yalnızlaşma, zararlı alışkanlıklar edinme gelmektedir ki bu problemleri yaşayan bireylerin ciddi psikolojik sorunlarla karşılaştıkları bilinmektedir (Engelberg & Sjoberg, 2004; Kelleci, vd., 2008; Günay, 2011; Whang et al, 2003; Özcan, 2004; Tsai & Lin, 2003; Widyanto & Memurran, 2004; Young, 1996; Yang & Tung, 2007).

Bireylerin yaşadıkları bu psikolojik sorunların başında onların sosyal ortamlardan uzaklaşarak yalnızlaşmaları gelmektedir. Bilgisayar/interneti aşırı kullanan bireylerin daha çok yalnızlaştığı (Engelberg & Sjoberg, 2004) ve sosyal ilişkilerinde azalmanın olduğu (Karaca, 2007) gerçeğinden hareketle bireylerin bu yalnızlaşma sonucunda aslında sosyal ilişkilerinde bir engellenme ile baş başa kaldıkları unutulmamalıdır. Bireyin yaşadığı öfkenin kaynağında engelleme ve incitme olduğu (Averill, 1983) düşünüldüğünde bilgisayarın/

internetin aşırı kullanılmasının bireydeki öfke duygusunun artmasına yol açabileceği ve öfke duygusunun sağlıklı bir şekilde boşaltılmamasının da psikolojik ve psikosomatik hastalıkların oluşumuna yol açtığı bilinmektedir (Harman, et al, 2005).

Bununla birlikte özellikle eğitim çağındaki bireylerin bilgisayar/internet ortamında oyun oynama ve sosyal paylaşım sitelerinde aşırı vakit harcamaları onların okul ortamında aşırı uyarılma gerektiren dikkat toplama, plan ve akademik çalışmalar yapma gibi görevlerini yerine getirmede sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (Lloyd, vd., 2007; Greengard, 2011). Bunun sonucu olarak birey hem akademik hem de kişisel olarak bazı sorunlarla baş başa kalacak ve sonuç olarak bu da onu internete bağımlı bir birey haline getirecektir.

Bu bağımlılığın sonucu olarak bireyin bilgisayar/internet ortamındaki risklere daha fazla maruz kalma olasılığı da artacaktır. Çocuk istismarı, siber zorbalık, terör örgütü mensubu kazanmaya dönük faaliyetler, şiddet içerikli yayınlar, cinsel istismar, pornografik yayınlar, zararlı alışkanlıklar ve madde kullanımı teşvik eden siteler vb. bu risklerin başında gelmektedir. Bu zarar verici bilgiler ya bireyin sıkça gezindiği siteler ve uygulamalarla ya da oynamaktan hoşlandığı oyunlarla onlara ulaşmaktadır. Günümüzde internet ortamında her geçen gün yenileri eklenen sayısız çeşitte oyun bulunmaktadır. Bunların bir kısmı gencin boş vaktini geçirmek amacıyla zaman harcadığı masum etkinlikler gibi görünse de, içerdiği şiddet öğeleri ile genç ve çocuklar için zararlı etkilere de sahip olmaktadır (Karaca, 2007; Muslu ve Bolışık, 2009). Bu uygulamalar bilgisayar oyunlarının sadece öfke duygusunun uygunsuz

bir şekilde ortaya çıkmasına değil aynı zamanda gençlerin günlük yaşamlarını, okul başarılarını ve ruh sağlıklarını önemli ölçüde etkilemektedir (Muslu ve Bolışık, 2009).

İnternetin/bilgisayarın birey için oluşturduğu bu sorunların yanında televizyonda izlenen programların da gençlerde ve çocuklarda bazı sorunlara yol açabileceği söylenebilir. Televizyon programlarında çocuklar ve gençler için kötü örnek teşkil eden madde ve alkol kullanımı sahnelerinin, uygun olmayan cinsel mesajların ve şiddet içerikli uyarıların reklamlar, diziler ve filmler yoluyla onlara ulaştığı bir gerçektir. Bunun sonucu olarak gençler ve çocukların saldırganlık ve şiddet içerikli davranışlar sergilemesine eğilimlerinin artma riski olacaktır (Friedrich & Stein, 1973; Mutlu, 1997). Bununla birlikte televizyonda izlenen programlar yoluyla gençler, madde kullanma (sigara ve alkol vb.), cinsellik konusunda olumsuz bilgilendirme, suç ve şiddete yönelik duygular yaşama sorunları ile baş başa kalabilmektedir (Uberos, et al, 1998; Gidwani, et al, 2002). Bu uyarılardan daha çok etkilenmelerine neden olan faktörlerin başında gençlerin içinde buldukları gelişim dönemi gelmektedir. Ergenlik döneminin yaşattığı psikolojik gerilim onların bu tür davranışlar sergileme eğilimlerini arttırabilmektedir. Ayrıca model alma ve özdeşim kurmanın ergenlik döneminin önemli gelişim özellikleri arasında olduğu göz önüne alındığında, gençlerin televizyondaki dizi veya filmlerdeki aktörlere özentili duyması gözlenebilecek bir olgudur. Özdeşim kurulan kişi veya model alınan davranışın her zaman olumlu olmadığı da maalesef gözlenmektedir. Bu da gençlerin olumsuz davranışları sergileyen modelleri taklit etmesi anlamına gelebilmektedir.

İnternetin ve televizyon programların ortaya çıkarabileceği bu olumsuzluklardan da anlaşılacağı gibi internet/bilgisayarın ve televizyon kullanımının denetimi insanların psikolojik sağlığı için önem kazanmaktadır. Bundan dolayı televizyon ve internet / bilgisayarın olumsuzluklarından en fazla etkilenme risk grubunda olan ortaöğretim öğrencilerinin, bu iletişim araçlarını kullanım biçimlerinin onların öfke durumları üzerine etkisini ortaya çıkarmak önem kazanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bu çalışmada öğrencilerin televizyon izleme süreleri ile televizyonda izledikleri programların ve internet kullanım sıklıklarının ile internette vakitlerini geçirdikleri uygulamaların (oyun, sosyal paylaşım siteleri vb.) onların madde kullanımı ile kendine zarar verme eğilimleri ve öfke durumları ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilecek veriler neticesinde gençlerin bu riskli durumdan nasıl etkilendiği ve bu olumsuzlukların nasıl önlenebileceğine dair bilgilerin literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

Araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin televizyon ve interneti kullanım sıklıklarının ve kullanım amaçlarının onların madde kullanıp kullanmamaları ile ilişkisi var mıdır?
- Öğrencilerin madde kullanıp kullanmamaları onların öfke durumları üzerine etki etmekte midir?
- Öğrencilerin kendine zarar verme düşüncesinin olması öfke durumlarını etkilemekte midir?

2. YÖNTEM

2.1.Evren

Araştırmanın evrenini, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Balıkesir ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

2.2. Örneklem

Araştırmanın çalışma örneklemini Balıkesir ili merkez ilçede bulunan ortaöğretim kurumlarına devam eden 318'si erkek, 413'ü kız toplam 731 öğrenci (SS=0,496) oluşturmaktadır. Örneklem grubundaki öğrencilerin yaşları 15 ile 19 arasındadır. Örnekleme alınan öğrenciler rastgele (random) örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

2.3.1. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

Çalışmada öğrencilerin öfke düzeyini belirlemek amacıyla Spielberger (1983) tarafından (The State-Trait Anger Scale) geliştirilmiş ve Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Sürekli Öfke (10 madde), Öfke İç (8 madde), Öfke Dış (8 madde) ve Öfke Kontrol (8 madde) olmak üzere 4 bölümden ve toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunda Cronbach Alfa değerleri ayrı ayrı hesaplanmış olup "Sürekli Öfke" boyutu için .79; "öfke kontrolü" boyutu için .84 "dışa yönelik öfke" boyutu için .78 ve "içe yönelik öfke" boyutu için ise .62 olarak bulunmuştur (Özer, 1994). Çalışmada bu değerler yeniden test edilmiş ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçeğin ve alt boyutlarının Cronbach Alfa değerleri Tablo 1'de sırasıyla verilmiştir.

Tablo 1. Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği Cronbach Alfa değerleri

Alt ölçekler	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items
Sürekli öfke	,83	,84
Öfke kontrol	,81	,82
Öfke dışta	,71	,72
Öfke içte	,75	,75

2.4. Uygulama

Verilerin toplanma sürecinde örneklem grubundaki öğrencilerin eğitim gördüğü okullar araştırmacı tarafından tek tek ziyaret edilmiş ölçme araçlarının nasıl doldurulacağı ile ilgili öğrencilere detaylı bilgi verilmiş ve yönergeler okunmuştur. Ayrıca uygulama süreci boyunca ölçeklerin doldurulması

ile ilgili öğrencilerden gelen sorular süreci olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde yanıtlanmaya çalışılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Veriler toplandıktan sonra her bir veri grubu araştırmacı tarafından kodlanarak bilgisayar

ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılmış nicel veriler SPSS programı kullanarak çeşitli istatistiksel işlemler yapılarak analiz edilmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin madde kullanımı ve kendine zarar verme eğilimlerinin öfke durumları ile ilişkili olup olmadığı ortaya çıkarmak amacıyla yüzdelik değerler, frekans (f), Ki kare (χ^2), t Testi ve varyans analizi (ANOVA) ile örneklem büyüklüğünün ortaya çıkan farka etkisini hesaplamak amacı için

Cohen's d (effect size) istatistik yöntemleri kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Örneklem grubundaki öğrencilerin madde kullanımı ile televizyon ve bilgisayar/internet kullanım durumu arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki kare (χ^2) analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Madde Kullanım Durumu ile Televizyon ve İnternet Değişkenlerine İlişkin χ^2 Dağılımı

Madde kullanımı		Kullanmayan	Sigara	Alkol	Uyuşturucu	Hepsi	Toplam	χ^2	p
Televizyon izleme süresi	Hiç	50	1	1	0	0	52	,625	,960
	1-3	f 408	12	8	0	0	428		
	4 +	238	9	4	0	0	251		
İnternet kullanım süresi	Hiç	114	0	0	0	0	114	41,09	,000*
	1-3	f 458	17	2	0	0	477		
	4 +	124	5	11	0	0	140		
Televizyonda izledikleri programlar	Dizi	384	10	7	0	0	401	8,21	,878
	Haber	63	3	1	0	0	67		
	Spor	85	5	3	0	0	93		
	Magazin	f 25	0	0	0	0	25		
	Belgesel	30	1	1	0	0	32		
	Tartışma	7	0	0	0	0	7		
	Eğitici	37	2	1	0	0	40		
Diğer	65	1	0	0	0	66			

Madde kullanımı	Kullanmayan	Sigara	Alkol	Uyuşturucu	Hepsi	Toplam	χ^2	p
Televizyon izleme süresi	Hiç	50	1	1	0	0	,625	,960
	1-3	408	12	8	0	0		
	4 +	238	9	4	0	0		
İnternette vakit geçirme yöntemi	Sosyal paylaşım	500	20	10	0	0	9,02	,530
	Oyun	75	2	3	0	0		
	Müzik	24	0	0	0	0		
	Film	19	0	0	0	0		
	Araştırma-eğitim	72	0	0	0	0		
	Diğer	6	0	0	0	0		

*p<0,05

Tablo 2’de görüldüğü üzere öğrencilerin internet kullanım süresi ile madde kullanımı ($\chi^2_{(4)}=41,09$; $p<0,05$) değerleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani öğrencilerin internet kullanım süresi ile madde kullanımı eğiliminin birbirleri ile ilişkili oldukları söylenebilir. Özellikle interneti hiç kullanmadığını belirten öğrencilerin (n=114) hiçbir madde kullanmadıkları görülmektedir. Bununla birlikte interneti 1-3 saat civarı kullananların (n=458) daha çok sigara (n=17) kullandıkları, interneti 4 saat ve üzeri kullananların (n=124) ise daha çok alkol (n=11) kullandıkları saptanmıştır. Bu sonuçlar internet kullanım süresinin artmasının madde kullanımı ile ilişkili olduğu göstermektedir.

Öğrencilerin televizyon izleme süreleri ile madde kullanımı ($\chi^2_{(4)}=0,625$; $p>0,05$), televizyonda izledikleri program türü ile madde kullanımı ($\chi^2_{(14)}=8,21$; $p>0,05$) ve internette vakit geçirme yöntemi ile madde kullanımı ($\chi^2_{(10)}=9,02$; $p>0,05$) değerleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Bu sonuçlar öğrencilerin madde kullanımı ile televizyon izleme süreleri, televizyonda izledikleri program türleri ve internette vakit geçirme yöntemlerinin birbiri ile ilişkili olmadığı göstermektedir.

Örneklem grubundaki öğrencilerin kullandıkları maddelerin onların öfke durumları üzerine etkisi olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış, sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir

Tablo 3. Öğrencilerin Madde Kullanımı ve Öfke Durumlarına İlişkin ANOVA Sonucu

Alt ölçekler	Kullandığı madde	N	\bar{X}	SS	F	p	LSD
Sürekli öfke	Kullanmıyorum	696	21,02	5,320	12,432	,000*	2>1 2>3
	Sigara	22	26,64	4,293			
	Alkol	13	22,62	5,723			
	Hepsi	0	0	0			
Öfke kontrol	Kullanmıyorum	695	21,68	4,643	4,850	,008*	2<1
	Sigara	22	19,09	3,778			
	Alkol	13	19,38	3,404			
	Hepsi	0	0	0			
Öfke dışta	Kullanmıyorum	696	15,23	3,998	10,456	,000*	1<2 1<3
	Sigara	22	18,73	3,283			
	Alkol	13	17,77	5,688			
	Hepsi	0	0	0			
Öfke içte	Kullanmıyorum	696	17,06	5,948	2,895	,056*	1<3
	Sigara	22	17,95	5,019			
	Alkol	13	20,92	7,455			
	Hepsi	0	0	0			

*p<0,05

Not: örneklem grubundaki öğrencilerin hiçbiri uyuşturucu kullanmamaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin madde kullanmaları ile sürekli öfke ($F_{(2-728)} = 12.432$, $p < 0.05$), öfke kontrol ($F_{(2-727)} = 4.850$, $p < 0.05$), öfke dışta ($F_{(2-728)} = 10.456$, $p < 0.05$) ve öfke içte ($F_{(2-728)} = 2.895$, $p < 0.05$) durumları arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Bu bulgu öğrencilerin madde kullanma durumları ile onların sürekli öfke, öfke kontrol, öfke dışta ve öfke içte durumları üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

Tespit edilen bu farkın kaynağını belirlemek için uygulanan Post Hoc Testi (Tukey LSD) sonucuna göre, sigara kullanan öğrencilerin ($\bar{X} = 26.644$) alkol kullananlar ($\bar{X} = 22.62$) ve hiçbir madde kullanmayan ($\bar{X} = 21.02$) öğrencilere göre sürekli öfke puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum sigara kullanan öğrencilerin sürekli öfke durumlarının alkol kullananlardan ve hiçbir madde kullanmayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Hiçbir madde kullanmayan öğrencilerin öfke kontrol puan ortalamalarının ($\bar{X}=21.68$) sigara kullanan öğrencilerin ($\bar{X}=19.09$) ortalamasından yüksek olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak madde kullanmayan öğrencilerin sigara kullanan öğrencilere göre öfkelerini kontrol etmede daha başarılı oldukları söylenebilir.

Hiçbir madde kullanmayan öğrencilerin öfke dışta puan ortalamalarının ($\bar{X}=15.23$) sigara kullanan öğrencilerinden ($\bar{X}=18.73$) ve alkol kullanan öğrencilerin ortalamasından ($\bar{X}=17.77$) düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre madde kullanmayan öğrencilerin, sigara kullanan öğrencilere ve alkol kullanan öğrencilere

göre öfkelerini daha az dışa vurma eğilimde oldukları söylenebilir.

Alkol kullanan öğrencilerin öfke içte puan ortalamalarının ($\bar{X}=20.92$) hiçbir madde kullanmayan öğrencilerin ortalamasından ($\bar{X}=17.06$) yüksek olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak alkol kullanan öğrencilerin öfkelerini daha çok içe atma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Ortaöğretim öğrencilerinin kendine zarar verme düşüncesinin olup olmaması ile öfke durumu arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla t Testi yapılmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin sürekli öfke, öfke kontrol, öfke dışta ve öfke içte durumları ilişkin sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 4. Kendine Zarar Verme ve Öfke Durumu

Alt ölçekler	Zarar verme düşüncesi	N	\bar{X}	S.S.	t	P	Cohen’s d	Effect-size r
Sürekli öfke	Var	38	23,71	5,412	2,948	,003*	0.48	0.23
	Yok	693	21,08	5,351				
Öfke kontrol	Var	38	20,16	4,227	-1,922	,055		
	Yok	692	21,64	4,639				
Öfke dışta	Var	38	18,34	4,732	4,682	,000*	0.71	0.33
	Yok	693	15,22	3,965				
Öfke içte	Var	38	16,13	4,400	-1,086	,278		
	Yok	693	17,21	6,038				

SD=729; *p<.05;

Tablo 5’de görüldüğü gibi, kendine zarar verme düşüncesi olan ve olmayan öğrencilerin sürekli öfke puanları arasındaki fark ($t_{(729)}=2,948$; $p<0.05$) anlamlı bulunmuştur. Kendine zarar verme düşüncesi olan öğrencilerin sürekli öfke puanları ortalamasının ($\bar{X}=23,71$), kendine zarar verme düşüncesi olmayan öğrencilerin puanlarından (\bar{X}

= 21,08) yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu kendine zarar verme düşüncesi olan öğrencilerin sürekli öfke durumlarının kendine zarar verme düşüncesi olmayan öğrencilere oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte örneklemin hesaplanan Cohen’s d değerinin ($d=0.48$) 0.5 civarı olması orta düzeyde bir etkinin

olduğunu yani ortaya çıkan anlamlı farkın örneklemden etkilene olasılığının zayıf olduğunu göstermektedir.

Ayrıca kendine zarar verme düşüncesi olan ve olmayan öğrencilerin öfke dışta puanları arasındaki fark ($t_{(729)}=4,682$; $p<0.05$) anlamlı bulunmuştur. Kendine zarar verme düşüncesi olan öğrencilerin öfke dışta puanları ortalamasının ($\bar{X}=18,34$), kendine zarar verme düşüncesi olmayan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X}=15,22$) yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu kendine zarar verme düşüncesi olan öğrencilerin öfke dışta durumlarının kendine zarar verme düşüncesi olmayan öğrencilere oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte örneklemin hesaplanan Cohen's d değerinin ($d=0.71$) 0.8 civarı olması yüksek düzeyde bir etkinin olduğunu yani ortaya çıkan anlamlı farkın örneklemden bağımsız olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte kendine zarar verme düşüncesi olan ve olmayan öğrencilerin öfke kontrol ($t_{(729)}=-1,922$; $p>0.05$) ve öfke içte ($t_{(729)}=-1,086$; $p>0.05$) durumlarına ilişkin uygulanan t-Testi analizi sonuçları anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan analiz sonucunda internet kullanım sıklığının öğrencilerin madde kullanım durumlarını etkilediği görülmüştür. Özellikle interneti hiç kullanmayan öğrencilerin hiçbir madde kullanmadıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte interneti 1-3 saat civarı kullananların daha çok sigara kullandıkları, interneti 4 saatten daha çok kullananların ise daha çok alkol kullandıkları saptanmıştır. Bu durum internetin aşırı kullanılmasının sonucu bireyin

onun zararlı içeriklerine daha fazla maruz kalmasına neden olduğunu göstermektedir. İnternetin aşırı kullanılması bireyin kontrolsüz bir şekilde internette dolaşmasına yol açmakta bu da bireyin karşısına pornografi, şiddet ve kötü alışkanlıklara ait siteler çıkma ihtimalini arttırmaktadır. Bunun sonucunda özellikle küçük yaşta çocukların ve kimlik arayışındaki gençlerin ciddi sorunlarla baş başa kalma ihtimali de artacaktır (Muslu ve Bolşık, 2009). Bununla birlikte Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezinin (EMCDDA), 2012 yılı raporunda internet ve sosyal medyadan satış yapan zehir tacirlerinin sayısının her geçen yıl katlanarak arttığı belirtilmiştir (Demirel, vd., 2012). Bu verilerden de anlaşılacağı üzere bireylerin internet/bilgisayar ortamında geçirdiği her fazla vakit onun bu risklerle karşılaşma ihtimalini de arttırmaktadır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin madde kullanıp kullanmama durumları ile televizyon izleme süreleri, televizyonda izledikleri program türleri ve internette vakit geçirme yöntemlerinin birbiri ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Ancak her ne kadar anlamlı bir farklılık görülme de örneklem grubundaki öğrencilerin çoğunun internette vaktini sosyal paylaşım sitelerinde ($n=500$) geçirdikleri ve televizyonda daha çok dizi izlemeyi ($n=384$) tercih ettikleri görülmüştür. Öğrenci için internet/bilgisayar facebook, twitter vb. sitelerde vaktini geçirmek, televizyon ise dizi izlemek amaçlı yorumlanmaktadır ki bu durumda birey için sorun oluşturacağı söylenebilir. Resmi olarak sosyal ağlara üye olabilmek için en küçük yaş 13 olmasına rağmen yapılan incelemelerde 9-12 yaş grubu çocukların da herhangi bir sosyal ağa üyeliklerinin bulunduğu görülmüştür. Bu durumda

çocukların sosyal ağlarda yaşanabilecek bazı sorunlara karşı onların risk grubunda yer almalarına yol açmaktadır (Çağiltay, 2011'den Akt; Demirel vd, 2012). Yalnızlık ve depresyon düzeylerinde artışın olması da riskli durumların başında gelmektedir (Shields & Behrman, 2000). Bununla birlikte televizyonda izlenen programların çocuklar ve gençlerin saldırganlık eğilimlerin artmasına ve şiddet içerikli davranışlar sergilemesine, madde kullanmalarına ve cinsellik konusunda olumsuz bilgilendirilmelerine neden olduğu bilinmektedir (Friedrich & Stein, 1973; Mutlu, 1997; Uberos et al, 1998; Gidwani et al, 2002). Ayrıca televizyonda denetimsiz bir şekilde izlenen dizilerdeki uygunsuz uyarılara (kötü örnek teşkil eden madde ve alkol kullanımı, uygun olmayan cinsel mesajlar ve şiddet) maruz kalan gençlerin sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde model alma yolu ile bu davranışları sergileme eğilimleri de artabilir.

Öğrencilerin herhangi bir madde kullanıp kullanmama durumları ile öfke durumları incelendiğinde, sigara ve alkol kullanan öğrencilerin hiçbir madde kullanmayan öğrencilere göre sürekli öfke ve öfke dışta puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda kullanılan maddenin bireydeki öfkenin sürekliliğine ve öfkesini dışa vurmasına etki ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte herhangi bir madde kullanmayan öğrencilerin de sigara kullananlara göre öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri görülmüştür. Ayrıca alkol kullanan öğrencilerin hiçbir madde kullanmayan öğrencilere göre öfkelerini daha çok içe atma eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin öfkelerini kontrol edemeyip okul içince zorba davranışlar sergilemesi son yıllarda artmaya başlayan bir olgudur. Özellikle eğitim ortamında görülen şiddet olayların ortaöğretim

kurumlarında sıkça görülmesinin nedeni bu yaş grubunda bireylerin içinde buldukları gelişim döneminden kaynaklanmaktadır. Ergenlik döneminin yaşattığı duygusal durumun neticesi olarak gençlerde riskli davranışlar sergileme eğiliminin arttığı bilinmektedir (Erdem, vd, 2006; Aksoy ve Ögel, 2003). Bu riskli davranışlardan birisi de madde kullanmaktır.

Madde kullanımı özentiyle, merakla başlamakta ve sonuçta bağımlılığa dönüşebilmektedir. Gençler çoğu zaman kötü alışkanlıkları olan arkadaşlarından bu olumsuz alışkanlıkları edinebildikleri gibi (Kulaksızoğlu, 2002) kendini kanıtlamak ve grup içinde kabul görmek amacıyla bu tür maddeleri kullanmaktadırlar. Madde kullanımı ile ruh sağlığı arasında ilişki olduğuna ilişkin birçok çalışma mevcuttur (Özbay vd. 1991; Patolano, 1998; Patton, et al, 1994; Costa et al, 1986). Gençler kullandıkları maddeye bağlı olarak geçici bir rahatlama elde ediyor olabilirler ancak bu durum onlardaki öfke duygusunun artması ve sürekli olarak devam etmesi üzerinde de etkili olabilmektedir.

Bireyin yaşadığı öfke duygusunun bir diğer sonucu da kişinin kendine zarar verici davranışlar sergilemesidir. Kendine zarar verme davranışı tekrarlayıcı kişinin bilinçli ölüm isteği olmadan, isteyerek ve amaçlı olarak yapılan, doku hasarı ile sonuçlanan, kendi bedenine yönelik girişim (Aksoy ve Ögel, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte madde kullanmak ise dolaylı olarak kendine zarar verme davranışı olarak değerlendirilmektedir (Farberow, 1980). Tüm bu bilgiler ışığında bireyin madde kullanıyor olması onun kendine zarar verme davranışı sergilemesine neden olarak düşünüleceği gibi, tam tersi durumda buna yol açıyor olabilir. Ancak her iki

durumda da bireyin öfke duygusunu daha yoğun yaşayacağı kaçınılmazdır. Kendine zarar verme düşüncesi olan öğrencilerin kendine zarar verme düşüncesi olmayan öğrencilere göre sürekli öfke durumlarının daha fazla olduğu ve öfkelerini daha fazla dışa vurma eğiliminde oldukları bulgusunun elde edilmesi de bu bilgiye destekler niteliktedir.

Sonuç olarak gençlerin internet ortamında çoğunlukla savaş türü oyunları oynamayı tercih ettikleri (Akgündüz, Oral ve Avanoğlu, 2006; Özönder, vd., 2005), internetteki sohbet odalarında cinsel içerikli konuları paylaştıkları ve müstehcen dil kullandıkları (Subrahmanyam, et al 2006) bilinen bir gerçektir. Bu durum gençlerde ve çocuklarda saldırgan kişiliğin gelişmesine yol açabildiği gibi şiddete karşı duyarsızlık ve korku gibi duygularda artışa da neden olabilmektedir (Shields & Behrman, 2000; Yükselgen, 2008).

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular gençlerin televizyon ve internetin/ bilgisayarın yaşatabile-

ceği bu olumsuzluklara karşı bilgilendirmelerinin önemli olduğunu bize göstermektedir. Özellikle aile ortamında birlikte izlenen televizyon programlarındaki olumsuz örneklerle karşı anne-babalara önemli görevlerin düştüğü unutulmamalıdır. Bu görevlerin başında, çocuk ve gençlerin gelişim seviyelerine uygun olmayan programların izlenmesinin anne-babalar tarafından engellenmesi gelmektedir. Yaşanabilecek bu olumsuzlukların önüne geçebilmek amacıyla öğrenci ve öğretmenlere, özellikle bilgisayar/interneti mesleği gereği sıkça kullanan bireylere ve ailelerine medya okuryazarlığı konusunda bilgilendirmeler yapılmalı ve bilinçli internet/bilgisayar kullanımı ve televizyon programları ve içerikleri hakkında eğitimler verilmelidir. Bu eğitimlerde vurgulanması gereken önemli konuların başında kötü olan şeyin televizyon ve bilgisayar/interneti kullanmanın olmadığı, bunların nasıl ve ne kadar süre ile kullanıldığı belirtilmelidir.

5. KAYNAKÇA

AKGÜNDÜZ, H., ORAL, B. ve AVANOĞLU, Y. (2006). Bilgisayar Oyunları Ve Internet Sitelerinde Sanal Şiddet Öğelerinin Değerlendirilmesi. Milli Eğitim Dergisi, 171, 67-83

AKSOY, A. ve ÖGEL, K. (2003). Kendine Zarar Verme Davranışı. Anatolian Journal of Psychiatry, 4, 226-236

AVERILL, J. R. (1983). Studies On Anger and Aggression Implications for Theories. American Psychologist, 38(11), 1145-1160. Doi: 10.1037/0003-066X.38.11.1145

COSTA, P. T., BUSCH, C. M., ZONDERMAN, A. B. & MCCRAE, R. R. (1986). Correlations of MMPI Factor Scales with Measures of the Five Factor Model Of Personality. Journal of Personality Assessment, 50(4), 640-650

DEMIREL, M., YÖRÜK, M. ve ÖZKAN, O. (2012). Safe Internet For Children: A Study On Safe Internet Service And Parental Views. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7), 54-68

ERDEM, G., EKE, C. Y., ÖGEL, K., ve TANER, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş

- Özellikleri Ve Madde Kullanımı. Journal of Dependence, 7, 111-116
- ENGELBERG, E. & SJOBERG, L. (2004).** Internet Use, Social Skills, and Adjustment. Cyber-psychology and Behavior, 7(1), 41-7
- FARBEROW N. (1980).** The Many Faces Of Suicide: Indirect Self-Destructive Behavior. New York: McGraw-Hill Book Co.,
- FRIEDRICH, L. K. & STEIN, A. H. (1973).** Aggressive and Prosocial Television Programs and The Natural Behavior Of Preschool Children. Monographs of the Society for Research in Child Development, 38, 1-64. (Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/1165725>, Erişim tarihi; 03.04.2013)
- GİDWANİ, P. P., SOBOL, A., DEJONG, W., PERRİN, J.M. & GORTMAKER, S. L. (2002).** Television Viewing And İnitiation Of Smoking Among Youth. Pediatrics, 110(3), 505-508. (Retrieved from: <http://pediatrics.aappublications.org/content/110/3/505.full.pdf+html>, Erişim tarihi; 30.03.2013)
- GÜNAY, G. (2011).** Şiddet İçerikli Online Bilgisayar Oyunlarının İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Tepkileri Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale
- GREENGARD, S. (2011).** Living in a Digital World. Communications of the ACM, 54(10), 17-19
- HARMAN, J. P., HANSEN, C. E., COCHRAN, M. E. & LİNDSEY, C. R. (2005).** Liar, Liar: Internet Faking But Not Frequency Of Use Affects Social Skills, Self-Esteem, Social Anxiety, And Aggression. CyberPsychology and Behavior, 8(1), 1-6
- KARACA, M. (2007).** İnternet Gençliği: Yeni Bir Gençlik Tipleme Denemesi. E-Journal of New World Sciences Academy, 2(4), 419-438
- KELLECI, M., GÜLER, N., SEZER, H. ve GÖLBAŞI, Z. (2009).** Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Süresinin Cinsiyet Ve Psikiyatrik Belirtiler İle İlişkisi. TAF Preventive Medicine Bulletin, 8(3), 223-230
- KULAKSIZOĞLU, A. (2002).** Ergenlik Psikolojisi (4.Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi
- LLOYD, J., DEAN, L, A. & COOPER, D. L. (2007).** Students' Technology Use And Its Effects On Peer Relationships, Academic Involvement, And Healthy Lifestyles. Journal of Student Affairs Research and Practice, 44(3), 481-495
- MUSLU, G. K. ve BOLIŞIK, B. (2009).** İnternet Usage among Children and Young People. TAF Preventive Medicine Bulletin, 8(5), 445-450
- MUTLU, E. (1997).** Televizyon, Çocuklar Ve Şiddet. İletişim Fakültesi Dergisi, 4, 41-47
- ÖZBAYH, GÖKA, E., AKTAŞ, A. M., ÖZTÜRK, E., ŞAHİN, N., GÜNGÖR, S., AYBAŞ, M. ve HİNCAL, G. (1991).** Ergenlerde Sigara Alkol Ve Madde Kullanımının Benlik İmajı, Depresyon Ve Anksiyete Ölçümleri İlişkileri. Düşünen Adam, 4(3), 53-58
- ÖZCAN, H. K. (2004).** Üniversite Öğrencilerinde İnternet Kullanımının Psikososyal Durum İle İlişkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul

- ÖZER, A.K. (1994).** Sürekli Öfke (SL-Öfke) Ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarz) Ölçekleri Ön Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35
- ÖZÖNDER, M. C., SAĞLAM, S., ULUOCAK, G. ve KÖKTÜRK, G. V. (2005).** İlköğretim Okullarında Şiddet Ve Taciz. Ankara: KÖK-SAV Yayınları.
- PATOLANO, F. (1998).** MMPI Diagnostic Classification Of Substance Abusers of the 1970s. *Psychological Reports*, 82, 505-506.
- PATTON, D., BANNES, G. E. & MURRAY, R.P. (1994).** The Reliability And Construct Validity Of Two Measures Of Addictive Personality. *The International journal of the addictions*, 29(8), 999-1014.
- SHIELDS, M. K. ve BEHRMAN, R. E. (2000).** Children And Computer Technology: Analysis And Recommendations. *The Future of Children*, 10(2), 4–30
- SUBRAHMANYAM, K., SMAHEL, D. & GREENFIELD, P. (2006).** Connecting Developmental Constructions To The Internet: Identity Presentation And Sexual Exploration in Online Teen Chat Rooms. *Developmental Psychology*, 42, 395–406
- TSAI, C. ve LIN, S.J. (2003).** Internet Addiction of Adolescents in Taiwan: An Interview Study. *Cyberpsychology and Behavior*, 6(6), 649- 652
- UBEROS, D. J., GÓMEZ, A., MUNOZ, A., MOLINA, A., GALDO, G. & PÉREZ, F.J. (1998).** Television and Childhood Injuries: Is There A Connection?. *Archives Of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 152(7), 712-714. (Retrieved from: <http://archpedi.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=189655>)
- WHANG, L.S-M., LEE, S. & CHANG, G. (2003).** Internet Over-Users' Psychological Profiles: A Behavior Sampling Analysis on Internet Addiction. *Cyberpsychology and Behavior*, 6 (2), 143-150
- WIDYANTO, L. & MCMURRAN, M. (2004).** The Psychometric Properties of The Internet Addiction Test. *Cyberpsychology and Behavior*, 7(4), 443-450
- YANG, S.C. & TUNG, C.J. (2007).** Comparison of Internet Addicts and Non-Addicts In Taiwanese High School. *Computers in Human Behavior*, 23, 79–96
- YOUNG, K.S. (1996).** Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *Cyberpsychology and Behavior*, 1(3), 237-244.
- YÜKSELGEN, Y. (2008).** İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir